

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-sarja N:o 11

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS 75 VUOTTA

Toimituskunta

Antti Suviranta

Esko Hoppu

Paavo Kekomäki

Mikko Kämäräinen

Juhani Wirilander

Toimittaja

HELSINKI 1973

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

75 VUOTTA

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

ISBN 951-9068-24-4 (sid.)
ISBN 951-9068-25-2 (1/2 nahk.)
ISBN 978-951-855-876-0 (PDF)

Vammala 1973. Vammalan Kirjapaino Oy

Voitto Saario

Maallikkojen osallistumisesta tuomitsemistoimintaan

Aika ajoin viriää meillä niin kuin muuallakin keskustelu maallikkojen osallistumisesta tuomioistuinten tuomitsemistoimintaan. Viime aikoina tämä keskustelu on jälleen kerran osoittanut vilkastumisen merkkejä.¹ Lakimiehillä täytyy olla aivan erityinen kyky herättää kanssaihmisissään ärtymystä ja tyytymättömyyttä, sillä muutoin tällaista keskustelua tuskin olisi alunperin syntynyt. Vastaavanlaisia osallistumisvaatimuksia ei ainakaan yleisemmin esiinny muiden ammattikuntien erikoisaloilla. Yleisesti hyväksytään ajatus, että lääkärit, insinöörit, räätälit ja putkimiehet — vain muutamia aloja mainitakseni — ovat ainoita päteviä henkilöitä suorittamaan oman alansa töitä, mutta tuomitsemistoimintaan katsotaan päteviksi muutkin kuin lakimiehet; ja kuitenkin lakimieskoulutus, joka nimenomaan tähtää pätevyyteen tällä alalla, vaatii vuosien opiskelun yliopistossa ja lisäksi pitkäaikaisen käräjäharjoittelun.

Sytä lakimiesten herättämään ärtymykseen ja tyytymättömyyteen voi olla useitakin. Lakimiehillä on syytä harjoittaa tässä suhteessa perinpohjaista itsetutkiskelua. Eräs syy lienee siinä, että lakimiehet sekä tuomareina että asianajajina joutuvat työssään usein varsin kovakouraisesti puuttumaan ja vaikuttamaan kanssaihmistensä elämänkulkuun käyttäen tällöin kieltä ja operoiden käsitteillä, joita maallikot lakia tuntemattomina eivät aina täysin käsitä. Eräät ulko-

¹ Ks. esim. oikeuslaitostoimikunnan mietintö 1971: B 112 s. 97 ss.; Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen lausunto oikeuslaitostoimikunnan mietinnön johdosta. LM 1972 s. 430—431; *Hauge—Brathol*, Meddomsrett eller jury? En undersøkelse av legdommernes syn. Lov og rett 1971 s. 385—408; *Casper—Zeisel*, Lay judges in the German criminal courts. Journal of legal studies 1972 s. 135—191; *Stark*, Fortsatt utredningsarbeite på domstolsområdet. Sv. JT 1972 s. 700; Lakimiesuutiset n:o 1/1973 s. 7—8, 14.

naisetkin seikat kuten esim. yliolkainen tai töykeä kohtelu tuomioistuimessa, saattavat olla omiaan lisäämään ärtymystä. Itse asiassa koko toiminta tuomioistuinlaitoksessa on sen luonteista, että siinä ovat tyytymättömyyttä synnyttävät ainekset ikään kuin itsessään olemassa.²

Riita-asioissa oikeusjutuille on tunnusomaista, että niissä on kaksi vastakkaista osapuolta, joista kumpikin katsoo olevansa oikeassa — muutoinhan ei asiasta olisi oikeusjuttua syntyntykään. Kun sitten toinen osapuoli — niin kuin on tavallista — häviää jutunsa, on inhimillisesti varsin ymmärrettävää, että hän on tyytymättön ratkaisuun, joka ei vastaa hänen oikeustajuntaansa, ja että hänen luottamuksensa oikeuslaitokseen horjuu. Kun ratkaisu ylemmissä oikeusasteissa saattaa vielä muuttua pariinkin kertaan, tämä kaikki on omiaan luomaan maallikoissa sellaisen vaikutelman, ettei ole olemassakaan mitään ainoata oikeata ratkaisua — niin kuin ei aina olekaan — vaan että lopputulos saattaa riippua milloin mistäkin inhimillisestä tekijästä, kuten osapuolten käyttämien asianajajien eriaisteisesta taitavuudesta tai tuomarin puolueellisuudesta tai — niin kuin nykyään niin mielellään sanotaan — hänen arvomaailmastaan. Vanha sanonta, että laki on niin kuin se luetaan, elää vielä syvällä kansan tietoisuudessa. Rikosasioissa tilanne saattaa olla hieman toinen. Syytetty voi katsoa saaneensa oikeudenmukaisen rangaistuksen teostaan, jonka hän tunnustaa tehneensä ja jota hän syvästi katuu; mutta ei ole suinkaan harvinaista, että syytettykin katsoo tulleen väärin kohdelluksi. Tyytymättömyyden aineksia on tällöinkin yllinkyllin olemassa.

Kun siis lakimiehetkin voivat olla jonkin jutun ratkaisusta eri mieltä, on sellainen ajatus lähellä, että yhtä hyvin maallikot voivat olla ratkaisua tekemässä. Pääasia on, että ratkaisu on oikeudenmukainen, ja sen tajuaa maallikkokin. Lisäksi kuvitellaan, että maallikotuomarit ovat lähempänä kansaa kuin lakimiehet, varsinkin kun he käyttävät kieltä, jota oikeuttaesivä yleisökin ymmärtää. Näin päädytään helposti siihen johtopäätökseen, että kansan luottamus oikeuslaitokseen vahvistuu, jos maallikotuomarit ovat oikeutta jaka-massa.³

² Lakimieskammo on Amerikan Yhdysvalloissa saanut mm. sellaisia muotoja, että välityssopimuksiin sisällytetään toisinaan ehto, jonka mukaan välimiehinä ei saa käyttää lakimiehiä (ks. tästä Saario, Lakimiesura Amerikan Yhdysvalloissa. DL 1958 s. 70).

³ Maallikkoaineksen osallistumisesta lainkäyttöön ks. mm. *Granfelt*, Sananen maallikkoaineksen asemasta rikosasiain oikeuksissa. LM 1907 s. 183—195; *Sama*, Vilket vore det lämpligaste sättet för lekmannelementets rekrytering i våra dom-

Itse asiassa maallikkojen osallistuminen tuomitsemistoimintaan on useissa maissa tavalla tai toisella toteutettu. Onhan meilläkin oma lautakuntainstituutiomme, johon on yleisesti oltu tyytyväisiä. Lautakunnan funktio on nähty, paitsi paikallistuntemusta omaavana elimenä, myös eräänlaisena tasapainottavana ja oikeuttaetsivässä yleisössä tiettyä turvallisuudentunnetta herättävänä tekijänä. Oikeusvarmuutta edistävä merkitys lautakunnalla on ollut erityisesti auskultanttien istuessa käräjiä. Kokoneiden lautamiesten kasvoille ilmeistyvä huolestunut ilme paljastaa tarkkaavaiselle auskultantille viipymättä, milloin ratkaisun etsinnässä ollaan menossa hakoteille. Lautakunnan kollektiivinen äänioikeus on myös osoittautunut onnistuneeksi. Toisaalta on todettava, että lautakuntainstituution parhaat puolet ovat tulleet esiin maaseutuvaltaisessa agraariyhteiskunnassa, jossa lautamiesten paikallistuntemuksella on ollut erityinen merkitys. Tuttujen isäntämiesten istuminen lautakunnassa on myös ollut omiaan luomaan käräjäsalin kotoisen ja turvallisentuntuisen ilmapiirin. Kaupungistuneessa yhteiskunnassa tilanne on toinen. Siellä eivät lautamiehet ole enää läheskään aina käräjäyleisölle tuttuja, eikä lautamiehillä puolestaan ole samanlaista paikallis- ja henkilötuntemusta kuin maaseutuyhteiskunnassa.⁴

Anglo-amerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä kehittynyt, mutta myös eräissä muissa maissa tavattava valamiesinstituutio edustaa omalaatuista maallikkoaineoksen osallistumismuotoa tuomitsemistoimintaan. Periaatteessa valamiesinstituutio on erinomainen tapa näyttö- ja syyllisyyskysymyksen selvittämiseksi. Onkin sanottu, että valamiesinstituutio on anglo-amerikkalaisen oikeuslaitoksen ylpeys. Kun esim. rikosjutussa syypääksi julistamisen edellytyksenä on, että kaksitoista kansan keskuudesta umpimähkään valittua valamiestä tulee vakuuttuneeksi »*beyond reasonable doubt*» syytetyn syyllisyydestä, voidaan tätä ainakin teoriassa pitää mitä varmimpana oikeusturvan takeena.

stolar. JFT 1921 s. 1—9; *Hernberg*, Om lekmäns fästande vid rättsskipningen. JFT 1921 s. 83—98; *Wrede*, Finlands gällande civilprocessrätt I. Fjärde upplagan 1953 s. 113—114; *Tirkkonen*, Suomen rikosprosessioikeus I. Toinen pain. 1969 s. 118—119. Mainituissa lähteissä pidetään ikään kuin itsestään selvänä, että maallikkoaineoksen osallistuminen lainkäyttöön on omiaan lisäämään kansalaisten luottamusta tuomioistuinlaitokseen, joskin osallistumiseen katsotaan voivan liittyä myös eräitä heikkouksia, kuten maallikkojen laintuntemuksen puute ja taipumus subjektiivisuuteen.

⁴ Kihlakunnanoikeuden lautakunnasta ks. *Sandelin*, Bidrag till kännedom om häradsrätten enligt gällande rätt i Finland och Sverige. Vasa 1936; *Tirkkonen*, mt. s. 121—122; *Autere*, Maallikkojäsenten osallistumisesta oikeudenhoitoon ali-oikeuksissamme. LM 1956 s. 586—594.

Käytännössä järjestelmä ei kuitenkaan ole aivan näin ihanteellinen, ja siihen ollaankin joskus suorastaan tuskastuneita. Kun jokaiseen juttuun on saatava oma valamiehistönsä, aiheutuu tästä melkoisesti ylimääräistä vaivaa ja usein myös oikeudenkäynnin pitkitymistä. Eräissä huomattavampaa merkitystä omaavissa jutuissa jo valamiehistön kokoonsaaminen voi viedä viikkokausia. Siinä ajassa meillä olisi koko juttu käsitelty ja ratkaistu moneen kertaan. Valamiehistössä toimiminen, joka on yleinen kansalaisvelvollisuus, aiheuttaa valamiehistöön määrätyille hankaluuksia omassa työelämässään. Valtiolle se taas aiheuttaa melkoisia kuluja. Myös itse oikeudenkäynti valamiehistön edessä saattaa joskus — jutun laadusta riippuen — edistyä hitaanaisesti, kun todistelumenettelyssä ja jutun käsittelyssä yleensäkin on pidettävä silmällä, etteivät epäasialliset tekijät pääse vaikuttamaan valamiehistön kannanottoon. Loppujen lopuksi voi käydä niin, että valamiehistö ei pääsekään asiassa yksimielisyyteen, jolloin oikeudenkäynti julistetaan mitättömäksi (*mistrial*) ja koko touhu on aloitettava alusta uuden valamiehistön edessä taikka annettava jutun raueta. Käytännössä pyritäänkin yhä runsaammin oikeudenkäyntiin ilman valamiehistöä, mihin on mahdollisuuksia silloin kun asianosaiset vapaaehtoisesti luopuvat valamiesoikeudenkäynnistä. Tietyissä tapauksissa tuomari voi oma-aloitteisestikin määrätä oikeudenkäynnin tapahtuvaksi ilman valamiehiä. Eräissä maissa on valamiesinstituutiosta sen nykyaikaisessa yhteiskunnassa aiheuttamien hankaluuksien takia kokonaan luovuttu tai säilytetty se vain törkeimmissä rikosjutuissa.⁵

Mielenkiintoisen esimerkin maallikoiden osallistumisesta oikeudenhoitoon tarjoavat eräiden sosialististen maiden kortteli- ja työpaikkakomiteat. Pisimmälle tämä järjestelmä lienee viety Kiinassa, jossa länsimaiset tarkkailijat vasta aivan viime aikoina ovat päässeet jossain määrin tutustumaan lainkäyttömenettelyyn.⁶ Tällöin on saatu se vaikutelma, että valtaosa riitajutuista sekä kaikki vähäisemmät rikosasiat — törkeysrajaa on ollut vaikeata määritellä — käsitellään

⁵ Valamiesinstituutiosta ks. mm. *Petersen—Soukka*, Englannin oikeuslaitos. Helsinki 1965 s. 279—288; *Tirkkonen*, mt. s. 120. Amerikan Yhdysvalloissa käytetyistä keinoista valamiesoikeudenkäynnin välttämiseksi ks. mm. *Greene*, Court Reform: What Purpose? American Bar Association Journal 1972 Vol. 58 s. 247—250. Käytäntö on siellä saanut sellaisiakin muotoja, että syytetyille yksinkertaisesti luvataan lievempi rangaistus, jos he heti tunnustavat syyllisyytensä ja luopuvat valamiesoikeudenkäynnistä.

⁶ Ks. tästä esim. *Cohen*, Chinese Law: At the Cross-roads. American Bar Association Journal 1973 Vol. 59 s. 42—44. Toverituomioistuinta yleensä ks. *David*, Nykyaajan suuret oikeusjärjestelmät I. Helsinki 1970 s. 210—212.

kaupungeissa vallankumouksellisissa kortteli- tai katukomiteoissa sekä maaseudulla kansankommuuneissa. Kulttuurivallankumouksen jälkeen näiden elinten toimivalta näyttää entisestään lisääntyneen. Oikeudellisten kysymysten selvittelyn ohella ne huolehtivat myös mm. lääkintä- ja terveydenhuollosta, tuotantokysymyksistä, palvelun järjestämisestä sekä poliittisesta propagandasta. Kansalaisten maailmankatsomuksen säilyminen aatteellisesti puhtaana on siten kytketty oikeudenhoitoon. Yhden korttelikomitean toimipiiri saattaa käsittää asukasluvultaan aina 65.000 henkeen yltävän alueen. Kutaakin korttelikomiteaa avustaa joukko asukaskomiteoita, joihin kuuluu 7—18 vapaaehtoisuuden pohjalta valittua paikallista jäsentä. Asukaskomiteankin toimipiiri saattaa käsittää useiden tuhansien ihmisten asuma-alueen. Kunkin asukaskomitean toimipiirissä väestö on jaettu noin 50 henkeä käsittäviin ryhmiin, joilla kullakin on keskuudestaan valitsemansa johtaja. Tämän tehtävänä on muun ohella pitää yhteyttä asianomaiseen asukaskomiteaan.

Asian laadusta riippuen jutun käsittelymuoto mainituissa elimissä vaihtelee. Mitään ehdotonta kaikissa tapauksissa sovellettavaa yhdenmukaista prosessimenettelyä ei niissä näytä olevan. Myös niiden keskeiset toimivaltojen rajat ovat epämääräiset. Periaatteessa esim. jokainen kortteli- ja asukaskomitean jäsen on oikeutettu toimimaan välittäjänä riita-asioissa ja epäsosiaalisen käyttäytymisen aiheuttamissa tilanteissa. Pääasia on, että kulloinkin kysymyksessä oleva konfliktitilanne tulee selvitetyn. Niinpä esim. avioeroasian käsittelyyn saattaa osallistua sekä kortteli- että asukaskomitean jäseniä, asianosaisten sukulaisia ja ystäviä sekä heidän työpaikkansa edustajia. Pikkuvarkauteen syyllistynyt saattaa ensin joutua oman asuma-alueensa tai työpaikkansa edustajien ojentavan kasvatuksen tai arvostelun kohteeksi. Jollei syylliseksi havaittu paranna tapojaan vaan syyllistyy uudelleen rikokseen, hän saattaa joutua asianomaisen asukaskomitean eteen vastaamaan teostaan. Erityisen niskoitteleva rikollinen voidaan tällöin stigmatoida yhteiskunnan »huonoksi jäseneksi» tai vastavallankumoukselliseksi ja määrätä pakkotyöhön.

Johtoajutuksena edellä selostetussa järjestelmässä on, että vastuu järjestyksen ylläpitämisestä ja riitaisuuksien selvittämisestä on annettu kansalaisille itselleen ja heidän valitsemilleen elimille. Näin heidän oma etunsa samaistuu yhteiskuntarauhan säilymiseen, ja välttään sellaisesta vastakkainasettelusta, jossa toisella puolella ovat »herrat» valtiovallan edustajina ja toisella puolella »kansa» vallan-

käytön kohteena. Psykologiselta kannalta järjestelmä on taitavasti suunniteltu. Toverikuri on kautta aikojen osoittautunut erinomaiseksi järjestyksen ylläpitäjäksi. Meillä on tällaisia piirteitä aikoinaan esiintynyt kyläyhteiskunnassa, jossa kyläläiset toimivat toistensa moraalinvartijoina. Kun kaikki tunsivat tarkoin toistensa yksityisasiat, oli parasta pysytellä hyvän moraalien kaidalla polulla välttyäkseen joutumasta yleisen paheksumisen ja sosiaalisen syrjinnän kohteeksi. Myös asevelvollisten keskuudessa aikoinaan viljelty ns. remmiapellijärjestelmä oli kieltämättä tehokas, joskin sen kohteeksi joutuneelle vähemmän miellyttävä keino järjestyksenrikkojen palauttamiseksi hyvän käytöksen tielle.

Vaikka oikeudenhoidollisten tehtävien uskomisella kansalaisille itselleen on kiistämättä monet hyvät puolensa — meillä se saattaisi olla tehokas keino esim. kasvavan huliganismin ja kaduilla esiintyvän väkivaltaisuuuden torjumiseksi sekä kaupunkikuvan siistimiseksi rappioalkoholisteista — länsimaiseen demokratiaan tottunut suuri yleisö tuskin sittenkään olisi halukas omaksumaan sanotunlaista järjestelmää, joka merkitsisi siirtymistä totutusta yksilökeskeisyydestä eräänlaiseen joukkokeskeisyyteen yleisessä elämäntyyliässä. Järjestelmänä se edustaa primitiivisempää astetta kuin järjestyneessä tuomioistuimessa tapahtuva konfliktinratkaisumenettely, mikä paremmin vastaa kehittyneempiä aloja. Meikäläisessäkin yhteiskunnassa on ehkä miellyttävämpää uskoa oikeusasiansa hieman etäisen mutta kuitenkin objektiivisentuntuisen tuomioistuimen kuin lähimmästä asuinympäristöstä tai työpaikasta koottujen uteliaiden ja juorunhaluisten maallikkojen käsiteltäväksi.

Puhtaasti maallikkoaineiksista kokoonpantua oikeudenhoidollista elintä on meilläkin joskus kaavailtu. Professori Granfeltin laatimaan ehdotukseen oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi vuodelta 1923 sisältyi näet suunnitelma erityisten maallikoista kokoonpantujen sovintolautakuntien perustamisesta.⁷ Ehdotustaan Granfelt perusteli sillä, että rakenteeltaan niin kansanvaltaisessa valtiossa kuin Suomessa olisi paikallaan, että lainoppineista jäsenistä muodostettujen tuomioistuinten rinnalla olisi lainkäyttöelimiä, joiden jäseninä olisi yksinomaan maallikkoja. Hänen mielestään ainakin eräissä väestökerroksissa luottamus tällaisiin kansantuomioistuihin olisi suurempi kuin ammattimiehistä muodostettuihin tuomioistuihin.

⁷ Professori Otto Hjalmar Granfeltin ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v. 1923. Komiteamietintö 1925:16. Helsinki 1925.

Ehdotuksen mukaan sovintolautakuntien perustaminen tuomiokuntiin olisi tapahtunut asianomaisten kuntien aloitteesta. Sovintolautakuntaan olisi asianomainen kunnanvaltuusto valinnut vähintään viisi jäsentä kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Päättösvaltaisuuteen olisi riittänyt kolmen jäsenen saapuvillaolo. Jäseneksi olisi voitu valita kuka tahansa kunnalliseen luottamustoimeen vaalikelpoinen henkilö, joka ei ollut tuomioistuimen jäsen. Sovintolautakunnan tehtävänä olisi ollut ensi sijassa yrittää aikaansaada sovinto asianosaisten kesken. Jollei se olisi onnistunut, olisi sovintolautakunnan ollut pyrittävä saamaan asianosaiset oikaisemaan tai rajoittamaan vaatimuksensa koh-
tuudenmukaisiksi. Mikäli asianosaiset olisivat päässeet sovintoon ja heillä oli oikeus sopia riidan kohteesta, olisi sovintolautakunta vahvistanut sopimuksen. Vähäisissä velkomusasioissa, joissa näyttö oli selvä, sovintolautakunta olisi voinut antaa täytäntöönpanokelpoisen päätöksen. Sellaisia asianomistajarikoksia koskevissa asioissa, joista rangaistuksena saattoi seurata korkeintaan sakko tai kolme kuukautta vankeutta, sovintolautakunta olisi voinut sitovasti vahvistaa asianosaisten vahingonkorvauksesta tekemän sopimuksen, mikäli asianomistaja samalla luopui rangaistusvaatimuksesta. Niissä tuomiokunnissa, joissa sovintolautakunta olisi ollut asetettuna, olisi sen toimivaltaan kuuluvat asiat olleet saatettava sovintolautakunnan käsiteltäväksi ennen varsinaisen oikeudenkäynnin aloittamista.

Granfeltin ehdotusta tarkastamaan asetettu kolmesta kihlakunnantuomarista kokoonpantu komitea mietinnössään vuodelta 1925 kuitenkin katsoi, että sovintolautakuntainstituutin perustaminen maamme kohtaisi huomattavia vaikeuksia.⁸ Komitea perusteli kielteistä kantaansa sillä että, jos sovittelun tarkoituksena todella olisi sen voimaan saattaminen, mikä kussakin tapauksessa oli oikein, olisi välttämättömänä edellytyksenä, että lautakunnan jäsenet olisivat henkilöitä, joilla olisi kyllin kehittynyt oikeustajunta ja kyky pysyttäytyä erillään epäasiallisten seikkojen vaikutuksesta. Komitean mielestä oli epäiltävää, oliko tällaisia henkilöitä meillä tarpeellinen määrä saatavissa ja olisivatko nämä suostuvaisia toimen vastaanottamaan. Pakollinen sovintomenettely myös pitkittäisi oikeu-

⁸ Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Professori Otto Hjalmar Granfeltin laatimaa ehdotusta tarkastamaan asetetun komitean mietintö. Helsinki 1925. (Komitean puheenjohtajana oli Rantasalmen tuomiokunnan tuomari, hovioikeuden asessori E. W. Söpanen sekä jäsenenä Korsholman tuomiokunnan tuomari, hovioikeudenneuvos Hugo Malmberg ja Ikaalisten tuomiokunnan tuomari, laamanni Ivar Björnvik.

denkäyntiä. Komitealla oli ilmeisesti hieman liiankin pessimistinen kuva kansalaisten oikeustajunnasta ja arvostelukyvystä.

Edellä on kosketeltu vain eräitä tyypillisiä järjestelmiä, jotka tarjoavat maallikoille mahdollisuuden osallistua lainkäyttöön. Mielenkiintoisia esimerkkejä olisi muitakin, mutta niihin ei ole mahdollisuutta tässä yhteydessä tarkemmin puuttua. Mainittakoon vain ohimennen sellainen kuin rauhantuomari-instituutio, joka esiintyy monissa maissa. Useimmiten rauhantuomareina käytetään juuri maallikkoja. Sosialististen maiden tarjoamista esimerkeistä mainittakoon vielä tuomioistuinten kokoonpano Neuvostoliitossa, jossa lakimiestuomareiden ohella kaikissa oikeusasteissa toimii ns. kansanasesoreja. Niinpä alioikeuksissa on säännönmukaisesti kokoonpanona yksi lakimestuomari ja kaksi kansanasesoria. Viimeksi mainitut valitaan tehtäväänsä yleisillä vaaleilla kahdeksi vuodeksi kerrallaan, mutta toimivat tuomarin tehtävissä saman vuoden aikana enintään kaksi viikkoa, jollei jonkin jutun käsittely mahdollisesti vie pitempää aikaa. Juttuja ratkaistaessa he ovat täysin samanarvoisessa asemassa kuin lakimestuomarikin.⁹

Maallikkojen osallistumista tuomitsemistoimintaan pohdittaessa korostetaan toisaalta ehkä liikaakin lakimiesten ja maallikkojen välistä eroa. Eivät lakimiehet suinkaan ole mitään juristerialla kyllästettyjä robotteja vaan yhteiskunnan jäseniä siinä missä muutkin. He kulkevat avoimin silmin ympäristössään, seuraavat päivän tapahtumia ja osallistuvat mitä moninaisimpiin kansalaistoimintoihin. Ei elävä elämä ole heille sen vieraampaa kuin esim. veturinkuljettajalle tai reikäkorttilävistäjälle. Toisaalta eivät maallikotkaan ole mitään yhtenäistä ja väritöntä »kansaa», vaan he ovat puolestaan johonkin muuhun alaan koulutuksen tai ammattipätevyyden omaavia. Heidänkin asiantuntemuksestaan on varmasti hyötyä myös tuomitsemistoiminnassa varsinkin erikoistuomioistuimissa silloin kun käsiteltävänä oleva juttu koskee juuri asianomaisen maallikkotuomarin omaa alaa. Käytännön elämän eri aloja on kuitenkin nykyisin niin paljon, ettei voida kuvitellakaan, että kaikki mahdolliset alat olisivat yleisissä tuomioistuimissa edustettuina. Niissä toimiva maallikkotuomari voi näin ollen usein joutua sellaisen tilanteen eteen, että hän ei tunne kysymyksessä olevaa alaa sen enempää kuin sitä koskevaa lainsäädäntöäkään ja kuitenkin hänen edellytetään ottavan asiassa itsenäi-

⁹ *Gorshenin*, The new soviet law on the judicial system. Fundamentals of soviet criminal legislation, the judicial system and criminal court procedure. Moscow 1960 s. 55.

sesti kantaa. Puhtaasti oikeudellisissa ja prosessuaalisissa kysymyksissä maallikotuomari joutuu tavallisesti turvautumaan lakimiesjäsenten asiantuntemukseen eikä niin ollen ole kapasiteetiltaan täysin yhdenvertainen näiden kanssa.

Toisaalta voidaan myös tuomioistuimen lakimiesjäsenten osalta huomauttaa, etteivät hekään läheskään aina tarkemmin tunne niitä käytännön aloja, joilla heidän käsiteltäväkseen tulevat jutut liikkuvat, ja kuitenkin heidän on pystyttävä asia ratkaisemaan. Juuri tässä tuleekin avuksi heidän oikeustieteellinen koulutuksensa, joka tähtää, paitsi voimassa olevan lain oikeaan ymmärtämiseen, myös sellaisten ominaisuuksien kehittämiseen kuin kykyyn tehdä loogisia johtopäätöksiä sekä osata erottaa olennainen epäolennaisesta.

Eri asia on, että lakimiesten koulutusta olisi syytä täydentää nykyajan vaatimuksia vastaavaksi. Harkittavaksi jää, kuinka paljon ja miltä aloilta tätä täydennyskoulutusta olisi annettava, mutta jotakin olisi lakimiehen nykyisin tiedettävä esim. sosiologiasta, psykologiasta, tekniikasta ja liike-elämästä — erityisesti kaupungistumisen ja teollistumisen seurannaisilmiöistä, jotka esiintyvät mm. rikollisuuden kasvun, luonnon- ja elinympäristön tuhoutumisen sekä eri väestöjakautumien keskinäisten eturistiriitojen jyrkentymisen muodossa.

Lakimiesten täydennyskoulutuksen tarpeesta ja maallikkojen osallistumisesta tuomitsemistoimintaan keskusteltiin lokakuussa 1972 Nizzassa pidetyssä tuomareiden IV maailmankongressissa.¹⁰ Tällöin hyväksytyssä päätöslauselmassa korostettiin, että lakimiesten koulutusta olisi välttämättä täydennettävä sellaisilla varsinaisen juridikan ulkopuolisilla aineilla, jotka helpottavat erilaisten elämänilmiöiden ymmärtämistä. Lakimiehille tulisi antaa tällaisissa aineissa sellaiset perustiedot, että he pystyisivät ymmärtämään ja kontrolloimaan näiden aineiden asiantuntijoiden lausuntoja. Sen sijaan ei pitäisi pyrkiäkään tekemään lakimiehistä tällaisten alojen täydellisiä asiantuntijoita. Erityisesti varotettiin kvasiasiantuntemuksen vaaroista. Tämän katsottiin pitävän paikkansa puolin ja toisin. Yhtä vaarallista kuin on kuvitella, että maallikosta jonkin pikakurssin tai vähäisen tuomioistuinkokemuksen jälkeen tulee itsenäiseen tuomitsemistoimintaan pätevä, yhtä vaarallista on lakimiehen kuvitella, että hänestä jonkin opiskeluaikana tai sen jälkeen annetun lyhyen kurssin jälkeen tulee pätevä asiantuntija jollakin ei-juridisella alalla. Puoskari on aina

¹⁰ Kongressi, jonka isäntänä toimi Ranskan tuomariliitto, pidettiin vuonna 1953 perustetun Kansainvälisen tuomariliiton (l'Union internationale des magistrats) puitteissa. Mukana oli myös liiton ulkopuolisia osanottajia mm. sosialistisista maista.

puoskari, olipa kysymyksessä mikä ala tahansa. Tämän nojalla korostettiin päätöslauselmassa edelleen, että varsinainen tuomitsemistoiminta olisi uskottava yksinomaan lakimieskoulutuksen saaneille ammattituomareille eikä niille, joita tuomioistuimessa oli tarpeellista kuulla asiantuntijoina.¹¹ Näin parhaalla mahdollisella tavalla varmistettaisiin oikeaan ja oikeudenmukaiseen lopputulokseen pääseminen.

Ne perustelut, joita maallikkojen asiantuntemuksesta riippumattomalle osallistumiselle tuomitsemistoimintaan tavallisesti esitetään, ovat suurelta osalta uskonvaraisia. Minkä vuoksi esim. tuomarinpöydän takana istuvat kirvesmies ja kauppatieteen maisteri *a priori* nauttivat suurempaa luottamusta asianosaisissa kuin saman pöydän takana istuva lakimieskoulutuksen saanut tuomioistuimen jäsen? Uskonvaraisetkin asiat muuttuvat kuitenkin realiteeteiksi, jos usko on tarpeeksi luja. Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei olekaan torjua ajatusta maallikkojen osallistumisesta tuomitsemistoimintaan vaan ainoastaan tuoda esiin eräitä näkökohtia, jotka julkisessa keskustelussa usein unohdetaan. Jos maallikkojen mukanaolo on omiaan esim. poistamaan tuomioistuinlaitoksen toimintaa koskevaa tietämyksen puutetta ja antamaan eräänlaisen »*feed-back'in*» muodossa asiallista tietoa laitoksen ongelmista ja lainkäyttötoiminnasta yleensä sekä oikaisemaan mahdollisia väärinkäsityksiä, niin tämäkin jo puoltaa maallikkojen osallistumista muodossa tai toisessa.

Maallikkojen osallistumista tuomitsemistoimintaan ei olisi kuitenkaan pohdittava vain joltakin »*l'art pour l'art*»-pohjalta vaan tarkoituksenmukaisuuden kannalta. Mikäli ei tyydyttäisi nykyiseen lautakuntatyypin maallikkoedustukseen, josta meillä, kuten jo edellä on todettu, on hyviä kokemuksia, olisi pyrittävä siihen, että maallikkojäsenten kokemus ja asiantuntemus omalla alallaan tulisi käytetyksi hyödyksi juuri niissä jutuissa, joita he joutuvat ratkaisemaan.

¹¹ Päätöslauselmassa lausuttiin tästä seuraavaa: »Le Congrès a été unanime à estimer que si dans de nombreux cas les spécialistes (psychiatres, psychologues, criminologues, etc.) doivent en qualité d'experts éclairer les juges de leurs avis, il ne convient par contre pas qu'ils participent comme membres du siège à la fonction de juger, celle-ci devant être réservée à des magistrats professionnels du droit, à formation criminologique.